

Dospívající na internetu

Zpráva z výzkumu na základních a středních školách v letech 2012-2013
určená pro pracovníky ve školách

Autorky:

Mgr. et Mgr. Hana Macháčková, Ph.D.

Mgr. Lenka Dědková

Mgr. Anna Ševčíková, Ph.D.

Institut výzkumu dětí, mládeže a rodiny
Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity
Joštova 10, 602 00 Brno

2015

Obsah:

Úvod	2
Používání internetu	2
Členství v online skupinách	6
Dospívající a sexuální obsahy na internetu	12
Kyberšikana	16
Celkové shrnutí.....	18

Úvod

Tento report shrnuje základní zjištění z projektu Rizika používání internetu pro děti a adolescenty (GAP407/11/0585), jenž byl zaměřen na dospívající a online rizika. Výzkum byl proveden v letech 2012-2013 a sestával ze tří vln sběru dat (jaro 2012, podzim 2012 a jaro 2013). Výzkumu se zúčastnili žáci navštěvující páté třídy základních škol a starší (nejstaršími respondenty byli žáci v posledních ročnících středních škol). Do projektu se zapojily školy ve všech krajích České republiky. V každé vlně sběru byla sebrána data od více než 3000 respondentů.

Realizační tým:

Prof. PhDr. David Šmahel, Ph.D., hlavní řešitel projektu

Mgr. Anna Ševčíková, Ph.D.

Mgr. et Mgr. Hana Macháčková, Ph.D.

Mgr. Lenka Dědková

Mgr. Alena Černá, Ph.D.

V tomto reportu jsou shrnuty základní zjištění vztažené ke čtyřem zkoumaným oblastem. První je samotný způsob, jakým dospívající lidé používají internet a komunikační technologie. Druhou jsou poznatky spjaté s členstvím v online skupinách. Třetí část prezentuje zkušenosti dospívajících s online sexuálními obsahy a poslední sekce se zaměřuje na kyberšikanu.

Při popisu dat v rámci jedné vlny jsou primárně využita data z prvního sběru dat (jaro 2012), při popisu vývojových trendů pak data napříč jednotlivými sběry.

Používání internetu

Zajímalo nás, jak často a kde se žáci připojují k internetu. Místa připojení jsou důležitá například proto, že si díky nim můžeme udělat lepší představu o tom, s kým žáci typicky k internetu přistupují a zda jdou v dané chvíli pod dohledem někoho dospělého.

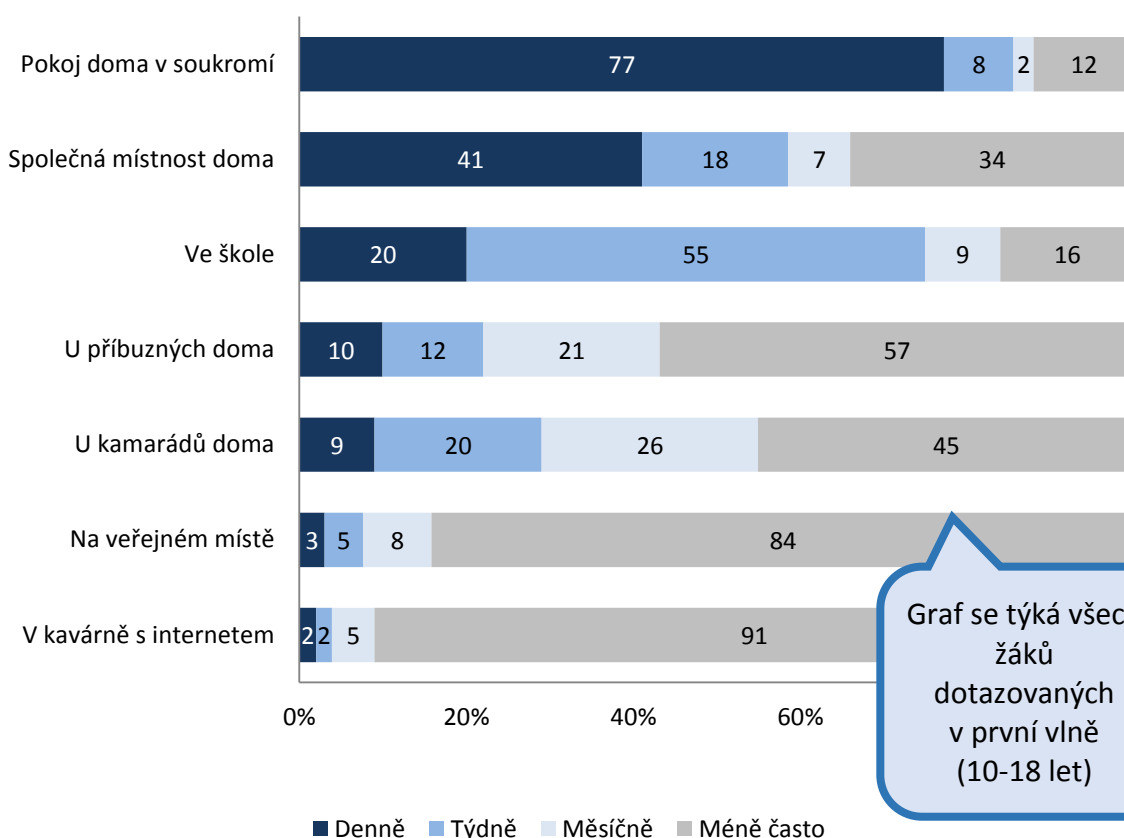
Ptali jsme se proto na tato prostředí:

- Vlastní pokoj doma (nebo jiný pokoj v soukromí)
- Obývací pokoj nebo jiná společná místnost doma
- U kamaráda nebo kamarádky doma
- U příbuzných doma
- Ve škole
- V kavárně s internetem
- Ve veřejné knihovně nebo na jiném veřejném místě

Jak je vidět v Grafu 1, nejčastěji se žáci připojují z domova, a to z vlastního pokoje nebo z jiné místnosti, kde mají soukromí. Alespoň jednou denně se z takového místa připojí více než tři čtvrtiny žáků (77 %). Pouze 12 % žáků uvedlo, že v soukromí se doma na internet připojuje méně často než jednou za měsíc. To naznačuje, že drtivá většina žáků má v přístupu na internet poměrně velkou volnost a často se na internetu pohybují bez dohledu dospělých osob. Samo o sobě to ale samozřejmě neznamená nic špatného, jak popíšeme vzápětí. Druhou nejčastější variantou je opět připojení z domova, avšak ze společně využívané místnosti. Tímto způsobem se denně na internet připojuje 41 % žáků a dalších 18 % se takto připojuje alespoň jednou týdně.

Vzhledem k čím dál větší dostupnosti internetu na školách a povinné výuce výpočetní techniky nepřekvapí ani to, že většina žáků se rovněž připojuje ze školy, a to alespoň jednou týdně. Nejméně často se žáci připojují na internet z veřejných míst, jako jsou knihovny či internetové kavárny – což odpovídá tomu, že většina žáků má k dispozici internet doma a nemusejí proto vyhledávat jiná místa, z nichž by se mohli připojit.

Graf 1. Četnost připojování k internetu napříč různými prostředími.

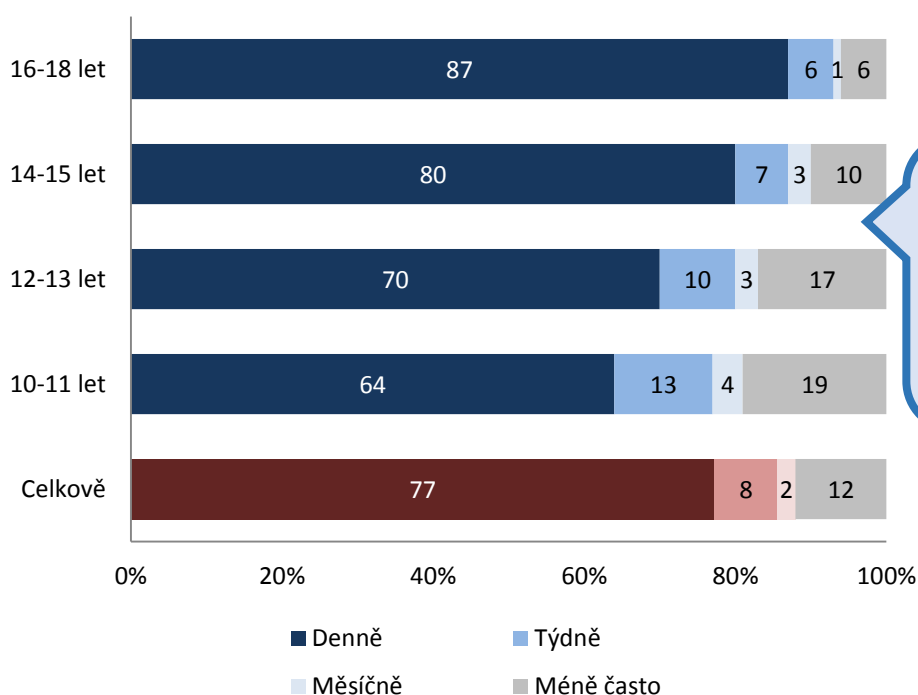
Graf se týká všech žáků dotazovaných v první vlně (10-18 let)

Navíc nás zajímalo i to, jaký přístup mají žáci k různým mobilním technologiím, díky kterým se mohou na internet připojovat prakticky kdekoli. Ptali jsme se proto, jak často se připojují „přes mobilní telefon (smart phone), tablet, či jiné mobilní zařízení“. Zde se ukázalo, že v době našeho šetření (tedy na jaře 2012) mezi žáky nebyly mobilní technologie s internetem

tak rozšířené, jak bychom možná očekávali: více než polovina žáků (55 %) se takovým způsobem připojovala méně často než jednou měsíčně. Pouze necelá třetina (27 %) se připojovala denně.

Nyní se na okamžik vraťme ke zmíněnému nejčastějšímu způsobu připojování k internetu – připojení z vlastního pokoje nebo z jiné místnosti doma, kde je jedinec během připojení v soukromí. V tomto ohledu se ukázal jasný věkový trend (viz Graf 2): starší žáci se v soukromí připojují častěji. To je pochopitelné – rodiče obecně dávají svým dětem více volnosti s tím, jak se vyvíjejí, a to se projevuje mimo jiné také u použití komunikačních technologií.

Graf 2. Připojování se k internetu v soukromí napříč věkem.

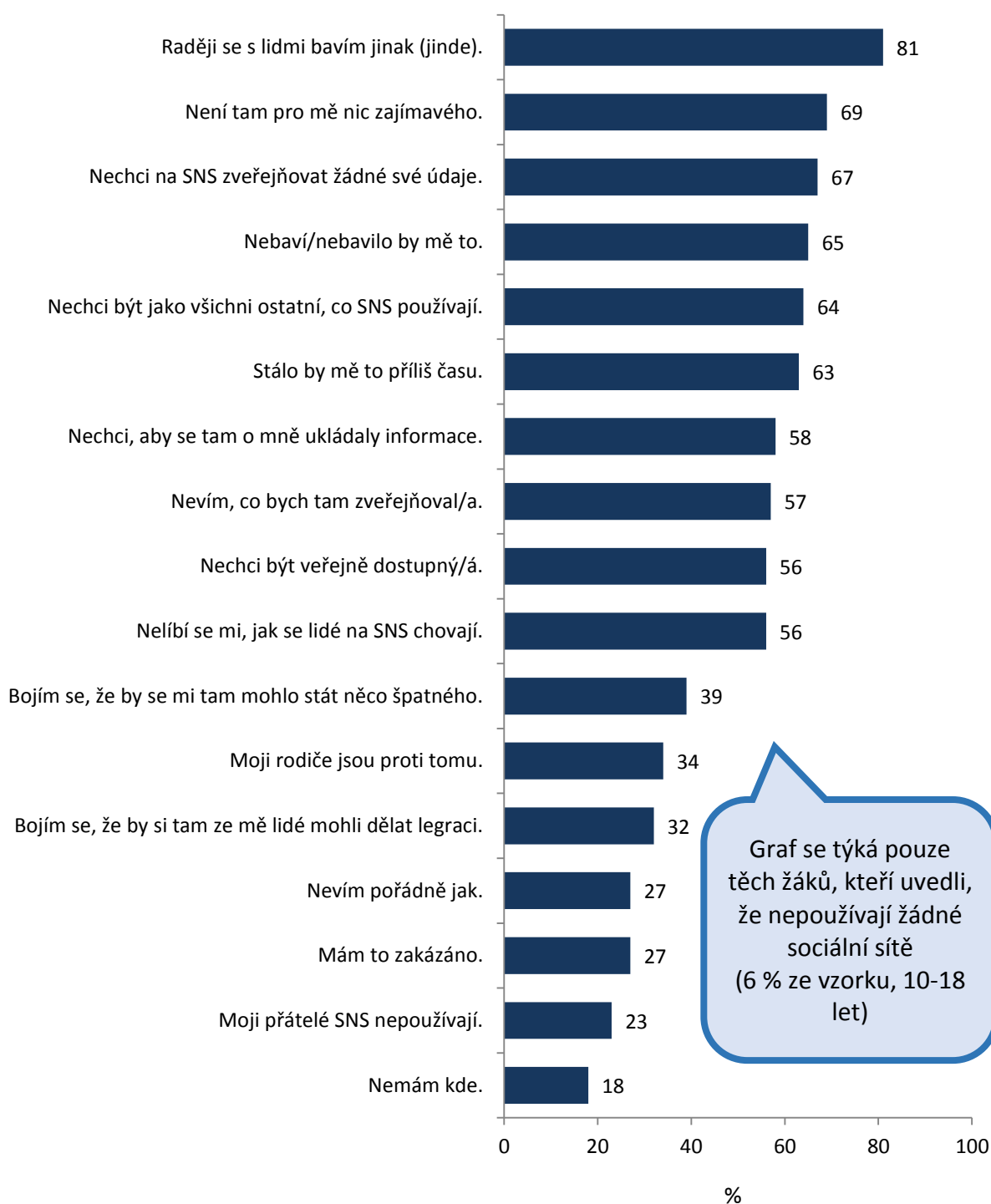
Graf se týká všech žáků dotazovaných v první vlně (10-18 let)

S ohledem na používání internetu se dnes asi nejvíce mluví o online sociálních sítích – tedy aplikacích, jako je například Facebook. V našem výzkumu jsme se ptali, jestli žáci používají některou ze sociálních sítí, a kterou síť považují (pro sebe) za nejvýznamnější. Naprostá většina (94 %) uvedla, že má profil na nějaké online síti; a jako nejvýznamnější síť pro své používání z velké většiny jmenovali Facebook (78 %), v malé míře pak také jiné sítě (např. spoluzaci.cz, libimseti.cz).

Jak jsme však uvedli, ne všichni žáci online sociální sítě používají. V našem výzkumu 6 % žáků uvedlo, že profil nemají; šlo přitom častěji o chlapce (10 % z chlapců) než dívky (4 % z dívek), věkově se v tomto ohledu nelišili. Těchto žáků jsme se dále ptali na důvody jejich volby (viz Graf 3; žáci mohli zaškrtnout více možností). Mezi nejčastěji jmenovanými důvody zaznělo, že se žáci raději baví s lidmi někde jinde a že pro ně sociální síť jednoduše nenabízí nic zajímavého. Mezi dalšími častými důvody pak byla averze vůči zveřejňování a ukládání

osobních informací na takových sítích. To může být spojeno s obavou o to, že informace publikované na nich mohou být snadno zneužity dalšími lidmi. Jde o jev, který naštěstí není příliš častý - v našem výzkumu uvedlo jen 9 % žáků, že někdo zneužil informace, které publikovali na online sociální síti, a pouze 5 % uvedlo, že někdo zneužil jejich informace publikované někde jinde online.

Graf 3. Důvody pro nepoužívání sociálních sítí.

Členství v online skupinách

Internet je pro dnešní děti a dospívající dalším místem, v němž/skrze něž se mohou potkávat s již známými lidmi (kamarády či rodinou), ale také navazovat nové kontakty. V adolescenci nabývají vrstevnické skupiny na významu a děti a dospívající se stále více začleňují do různých sociálních skupin. Dnes se tyto skupiny mohou scházet převážně offline (tj. v „reálném“ světě), navíc se ale mohou také setkávat na internetu (například díky Facebooku nebo stránce spoluzaci.cz) a některé vrstevnické skupiny mohou dokonce existovat výhradně v online prostředí (to může být příklad skupin potkávajících se pouze na určité online stránce, zaměřené například na specifický zájem, jako je třeba online hra).

Různé sociální skupiny mohou na adolescenty do různé míry působit – ovlivňovat jejich názory, postoje a chování; a i skupiny, s nimiž se žáci potkávají online (ať už ve větší či menší míře) mohou hrát v jejich životech významnou roli. Vliv takových skupin se samozřejmě může lišit s ohledem na věk – jiným způsobem se k vrstevnické skupině vztahují mladší žáci na počátku dospívání a jiným starší žáci, kteří již vstupují do dospělosti. V tomto reportu se pro přehlednost budeme zaměřovat na porovnání významu online skupin u dvou věkových kategorií. Do první jsme zahrnuli respondenty v období rané adolescence (ve věku 11-14 let), do druhé pak ty ve věku střední až pozdní adolescence (zde ve věku 15-17 let).

V našem výzkumu nás online skupiny zajímaly právě proto, že mohou ovlivňovat vývoj dospívajících a také proto, že stále představují určitou „novinku“ v životech lidí a o jejich vlivu toho prozatím mnoho nevíme. Nejprve nás zajímalo, kolik z dospívajících je členy určité stabilnější online skupiny. Žáků jsme se proto zeptali:

Na internetu je dnes mnoho různých míst, kde se potkávají lidé s podobnými zájmy nebo názory. Někdy tito lidé vytvářejí skupiny, do kterých se jejich členové vrací pravidelně, jsou zde často pod určitou přezdívkou, znají se navzájem, mezi sebou si povídají nebo si vyměňují informace nebo materiály. Potkávají se například na diskusních fórech, blozích, chatech nebo ve hrách. Když jsi například na Facebooku, můžeš být členem nějaké takové užší skupiny, ale taky nemusíš. Navštěvuješ Ty sám/sama pravidelně nějaké takové místo nebo skupinu?

Polovina (51 %) žáků uvedla, že takovou skupinu navštěvuje, a to mezi mladšími (11-14 let) i staršími (15-17 let) žáky. V mladší skupině byli členy takové skupiny polovina chlapců i polovina dívek, u starší skupiny bylo členy 60 % chlapců a „pouze“ 50 % dívek.

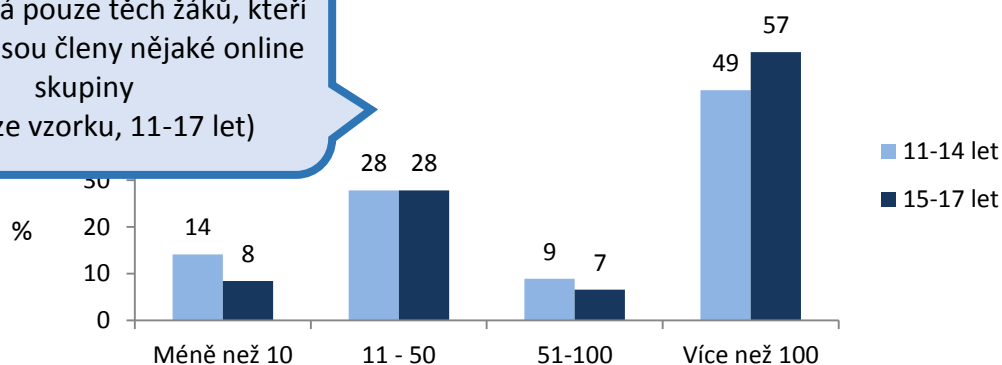
O tyto skupiny a jejich vliv na své členy jsme se zajímali podrobněji, proto se další prezentované informace, včetně procentuálních zastoupení, týkají výhradně těch žáků, kteří jsou členy nějaké výše popsané skupiny.

Takových skupin samozřejmě může existovat mnoho a mohou se od sebe výrazně lišit. Proto jsme se dále ptali, jak skupiny, které dospívající navštěvují, vypadají: jak velké tyto skupiny vlastně jsou, jak dlouho je žáci navštěvují, kdo jsou ostatní členové. Ukázalo se, že nejvíce

dospívajících navštěvuje poměrně velké skupiny, v nichž se pravidelně schází více než 100 členů (viz Graf 4). Více než čtvrtina žáků však navštěvuje skupiny o něco menší, čítající zhruba 11 až 50 členů.

Graf 4. Přibližný počet členů online skupiny.

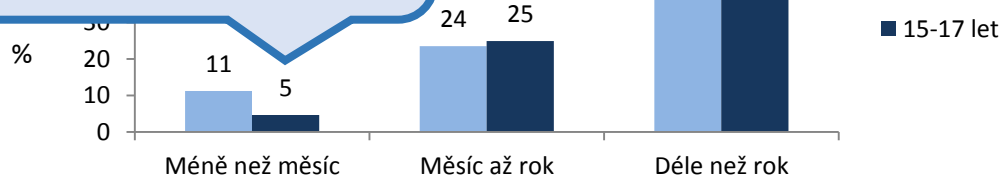
Graf se týká pouze těch žáků, kteří uvedli, že jsou členy nějaké online skupiny (51 % ze vzorku, 11-17 let)

Dospívající přitom tyto skupiny navštěvují v převážné většině déle než rok (viz Graf 5) – tyto skupiny jsou tedy poměrně stabilní součástí jejich životů. Platí to v případě mladších i starších adolescentů.

Graf 5. Délka členství v online skupině.

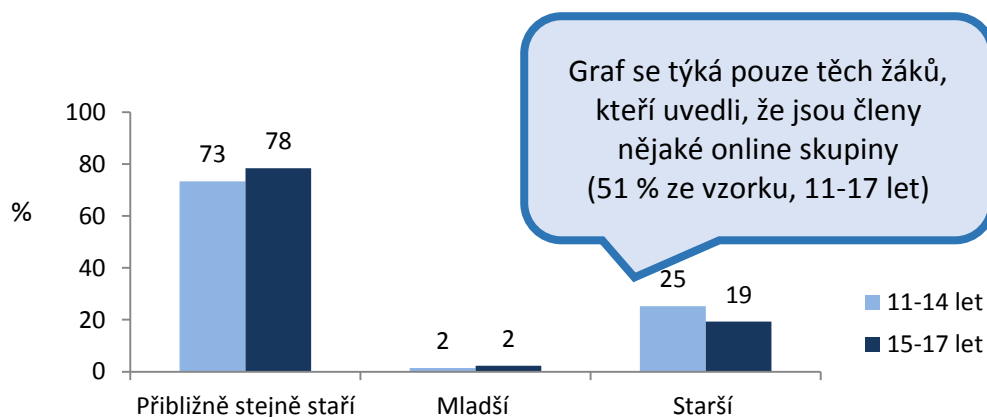
Graf se týká pouze těch žáků, kteří uvedli, že jsou členy nějaké online skupiny (51 % ze vzorku, 11-17 let)

Jak jsme již zmínili, u adolescentů je samozřejmě členství v určité skupině poměrně běžné – je to normální součást jejich vývoje. Nejčastěji jsou členy vrstevnické skupiny složené z přátel či spolužáků přibližně stejného věku, spíše méně často pak skupiny, v nichž je většina členů starší či mladší než daný jedinec. Naše výsledky ukazují, že tento trend platí i v online skupinách. Nejvíce dospívajících navštěvuje právě vrstevnické skupiny (u těch lze předpokládat, že mohou být tvořené právě jejich kamarády z offline světa), zatímco jen minimum dospívajících je členem skupiny sestávající z mladších členů. Zajímavá je ovšem čtvrtina žáků ve věku 11-14 let, která navštěvovala skupiny, v nichž převažovali starší členové (viz Graf 6).

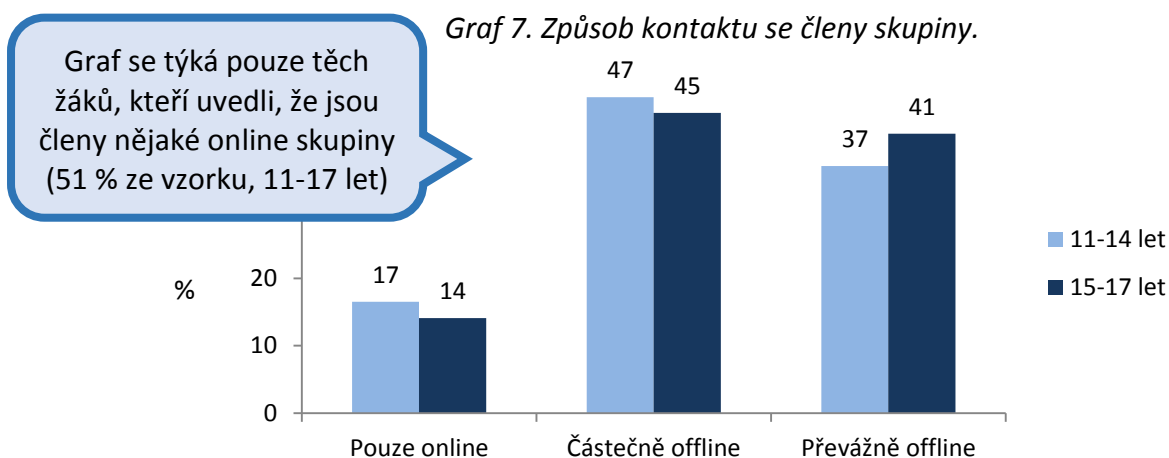

Graf 6. Stáří dalších členů online skupiny (vzhledem k respondentům).

Abychom lépe porozuměli, v jakých skupinách se dospívající pohybují, zeptali jsme se jich, jak udržují kontakt s dalšími lidmi ve skupině. Předpokládali jsme, že nejvíce z nich bude ve skupině, která se sice schází online, ale primárně je zakotvená v „reálném“ světě - celkově se tedy setkává především offline. Jde tedy například o spolužáky, kteří spolu po škole mluví na Facebooku nebo na jiné stránce. Vzhledem k tomu, nakolik dnešní mladí lidé používají online technologie (jak jsme si ukázali v první části této zprávy), předpokládali jsme také, že další velká část online skupin bude mít vzájemný kontakt v těchto dvou prostředích poměrně vyrovnaný – mohou se sice setkávat se svojí skupinou offline, ovšem online kontakt přitom představuje velmi výraznou komponentu jejich komunikace. To může být příklad kamarádů ze zájmových kroužků, kteří se offline potkávají spíše občas, často se ale baví a „setkávají“ právě online. A jelikož internet také umožňuje začlenit se do skupin, které existují výhradně online, zeptali jsme se také, zda jsou žáci se skupinou v kontaktu *výhradně* touto formou. Výsledky jsou znázorněny v Grafu 7. Ukázalo se, že většina dospívajících je členy skupin, které se setkávají částečně či převážně offline, zatímco žáků, kteří navštěvují skupiny fungující pouze online, bylo méně než pětina. Mladší a starší adolescenti se přitom v tomto ohledu nijak výrazněji nelišili.

Graf 7. Způsob kontaktu se členy skupiny.

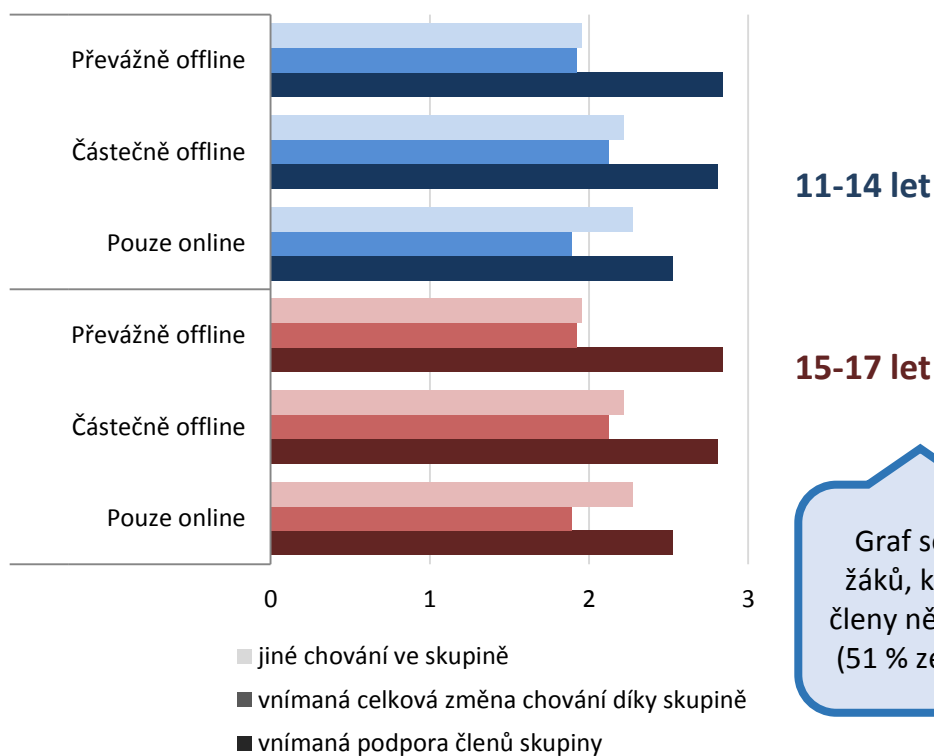

Skupiny, které jsou pro dospívající osobně významné a důležité, a to včetně těch online, přitom mohou mladým lidem mnohé nabídnout. Právě v období adolescence mohou hrát výraznou roli ve formování postojů, jsou místem, v němž si mladí lidé zkouší a rozvíjejí vzorce chování, místem, které jim může poskytovat podporu a prostor k tomu svěřit se s vlastními zážitky či zkušenostmi. Toto se však může lišit právě s ohledem na to, jak se mladí lidé s dalšími členy vlastně schází. V projektu jsme se konkrétně ptali na několik aspektů online skupin: nakolik tato skupina respondentům dodává podporu, nakolik se v ní mohou žáci chovat jinak (v porovnání s tím, jak se chovají v běžném životě), a nakolik žáci sami vnímají, že jejich skupina ovlivnila celkový způsob, jakým dnes jednají. V Grafu 8 se na tyto skutečnosti zaměřujeme u každé ze skupin u mladších i u starších žáků.

Celkově nejvýraznější roli v životech respondentů hrají skupiny, se kterými se žáci setkávají částečně online a částečně offline – ty jsou v porovnání s dalšími skupinami největším zdrojem podpory a zároveň nejvíce ovlivňují způsob, kterým se dospívající celkově chovají.

Čistě online skupiny pak poskytují svým členům nejméně podpory. Zároveň žáci uvedli, že se v tomto typu skupiny mohou chovat jinak, než jak se chovají v „reálném světě“ (např. mezi přáteli či v rodině). To platí pro mladší i starší adolescenty – u mladších je ale tento aspekt patrný pouze v porovnání s převážně offline skupinami, zatímco u starších je výrazný i při porovnání se skupinami, které se setkávají offline pouze částečně.

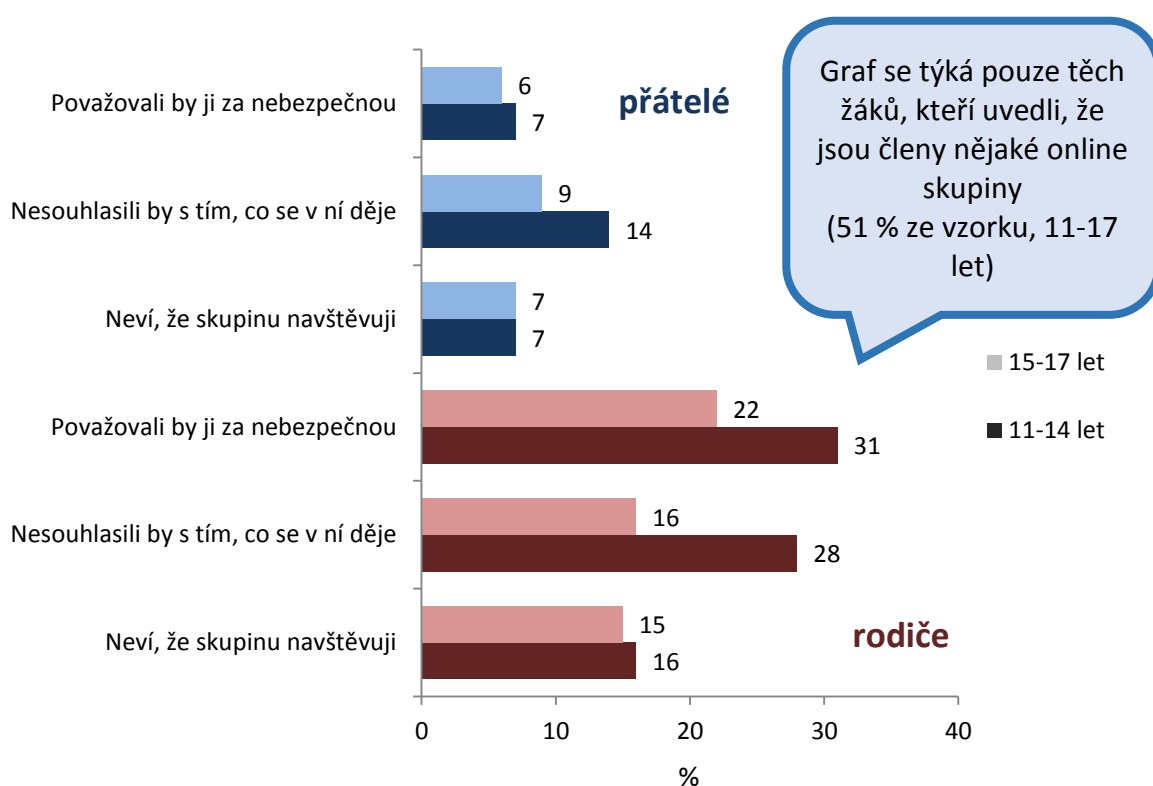
Graf 8. Co online skupiny adolescentům nabízí a umožňují?

Graf se týká pouze těch žáků, kteří uvedli, že jsou členy nějaké online skupiny (51 % ze vzorku, 11-17 let)

Online skupiny ale mohou někdy být i problematické – mohou být uskupeny kolem nevhodného zájmu či postoje, nebo například mohou nabádat k rizikovému chování. Jedním ze způsobů, jak zjistit potenciálně problematický aspekt online skupiny, bylo zeptat se žáků, co si myslí, že na jejich skupinu říkají (či by říkali) jejich přátelé a rodiče. Potenciálně problematická skupina totiž může být právě taková, o které nikdo neví, že ji daný jedinec navštěvuje a o které si myslí, že by ji jeho okolí neschvalovalo (viz Graf 9). Podle výpovědí žáků většina jejich přátel (a o něco málo méně) i rodičů ví o tom, že svoji skupinu navštěvují. U mladších adolescentů by ale (opět dle hodnocení samotných žáků) téměř třetina rodičů nesouhlasila s děním ve skupině či by ji považovala za nebezpečnou. U starších adolescentů by tento názor zastávalo rodičů méně – ani ne čtvrtina.

Graf 9. Hodnocení online skupiny ze strany rodičů a přátel.

V čem tedy může spočívat nebezpečí u těchto skupin? Například v tom, že v nich členové mohou podporovat témata, která mohou na dospívající působit negativně. Může jít například o podporu verbálních útoků na druhé nebo nezdravého životního stylu ve formě přehnaného hubnutí (který může případně vést až k anorexii či bulimii). Proto jsme se ptali, zda skupiny podporují taková témata (viz Graf 10). Celkově se ukázalo, že to dělá jen málo z popisovaných skupin. Mezi nejčastější podporovaná, potenciálně riziková témata patřily právě návody na hubnutí a slovní útoky. Jelikož v tomto ohledu nebyl velký rozdíl mezi mladšími a staršími respondenty, uvádíme v grafu pouze celková procenta pro všechny respondenty.

Graf 10. Potenciálně riziková témata v online skupinách.

Nakonec jsme se zaměřili na to, kteří dospívající jsou spíše členy takových online rizikových skupin (tj. těch, které podporují některá témata z předešlého grafu). V tomto porovnání jsme nyní vyřadili skupiny, které se setkávají převážně offline, neboť jsou nejspíše tvořeny přáteli z „reálného světa“, a nás zde zajímal vliv skupin s výrazným online kontaktem. Celkově některou takovou rizikovou online skupinu navštěvovalo 15 % respondentů, kteří uvedli, že navštěvují nějakou online skupinu.

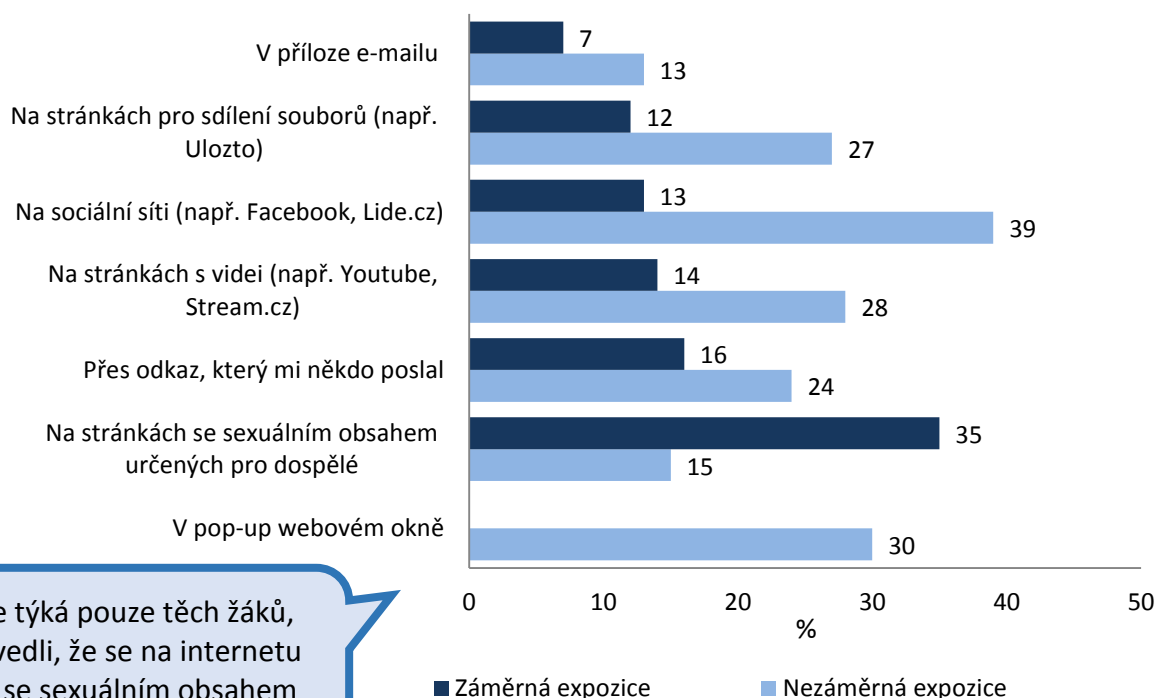
Členové takových rizikových skupin byli více odmítáni svými offline vrstevníky a byli více úzkostní než členové ostatních skupin. Pro mladší dospívající navíc platilo, že členové rizikových skupin byli více náchylní k tomu vyhledávat nové až nebezpečné zážitky a častěji to byli chlapci než dívky (konkrétně 18 % z chlapců navštěvujících nějakou online skupinu versus 11 % z dívek). U starších adolescentů nebyly v tomto ohledu žádné rozdíly.

Dospívající a sexuální obsahy na internetu

Často diskutovaným tématem je, do jaké míry se dnešní generace dospívajících dostává prostřednictvím internetu do kontaktu se sexuálním obsahem. Prvně je potřeba si uvědomit, že adolescenti tvoří různorodou skupinu, v rámci které se liší stupněm sexuální vyzrálosti a tedy i zájmu o sexualitu. Proto nás ve výzkumu zajímalo nejen to, kolik z nich se na internetu setkalo s nějakým sexuálním obsahem, ale také zda si jej sami vyhledali, nebo na něj natrefili náhodou. Ptali jsme se přitom na zkušenosti během posledních šesti měsíců.

Pod sexuálním obsahem si žáci měli představit materiály zobrazující (1) nahé tělo, (2) odhalené pohlavní orgány a (3) fotografie či videa lidí, kteří spolu mají sex. Z celkového počtu respondentů ve věku 11 až 17 let se více než polovina (57 %) v posledních šesti měsících na internetu setkala alespoň s jednou ze tří uvedených alternativ. Nejčastěji se jednalo o obrázky či videa nahého těla (53 %), materiály zobrazující genitálie (45 %) a v poslední řadě o zobrazení sexuálních praktik (42 %). Přibližně čtvrtina (27 %) dospívajících uvedla, že se k takovým obsahům dostala opakovaně (častěji než několikrát do měsíce). Z těch, co zhlédli nějaký sexuální obsah, 52 % uvedlo, že takový obsah vyhledali záměrně, zatímco ostatní se k němu dostali nechtěně.

Graf 11: Podíly záměrné a nezáměrné expozice sexuálním obsahům dle jednotlivých internetových platforem. Žáci měli možnost zvolit více možností.

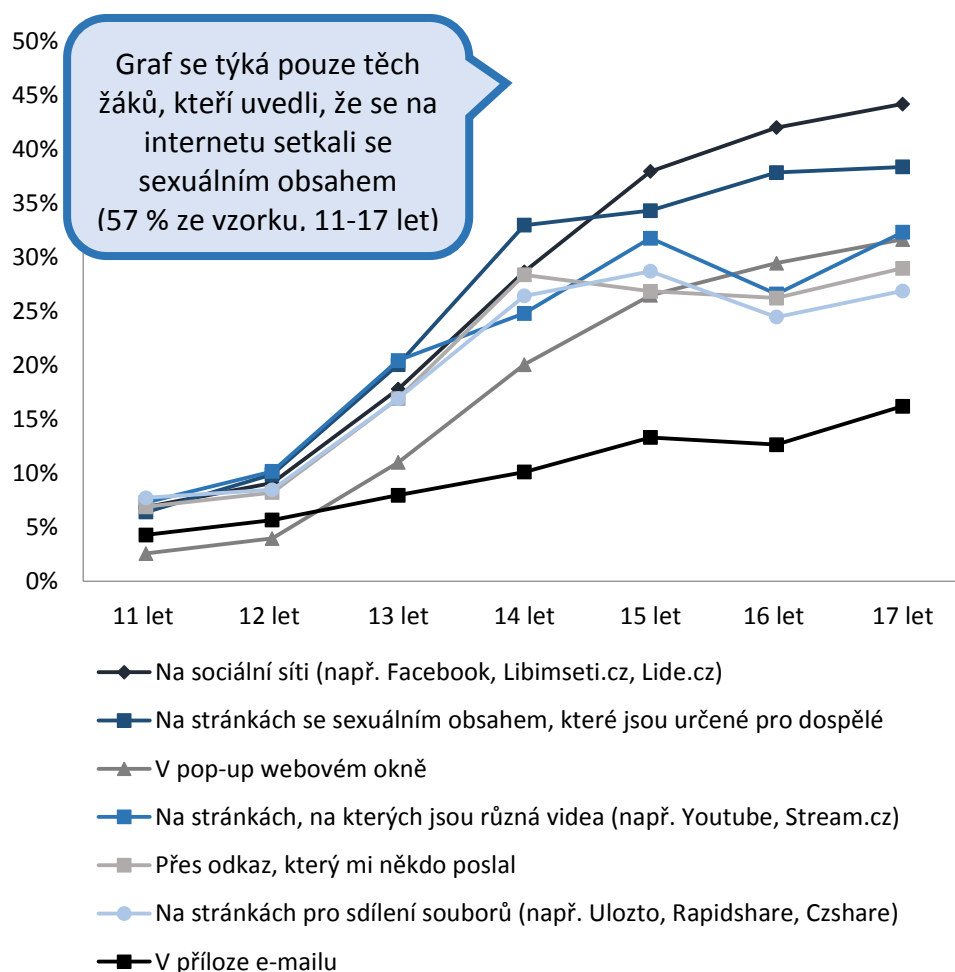
Graf se týká pouze těch žáků, kteří uvedli, že se na internetu setkali se sexuálním obsahem (57 % ze vzorku, 11-17 let)

V Grafu 11 uvádíme přehled záměrné a nezáměrné expozice sexuálním obsahům v různých online prostředích. Za pozornost stojí fakt, že k **nevyžádané** expozici dochází nejčastěji na sociálních sítích (39 %) a prostřednictvím vyskakujících okének (30 %) nebo na stránkách s videi (28 %). Pokud jde o **záměrné** vyhledávání sexuálních obsahů, k nejčastějším zdrojům patří navštěvování stránek se sexuálním obsahem určeným pro dospělé (35 %), všechny ostatní způsoby uvedla méně než pětina žáků.

Lze tedy říct, že k nezáměrnému vystavení se sexuálním obsahům dochází v rámci různorodých online činností, které se sexem nemusejí vůbec souviset. U záměrného zhlédnutí sexuálních materiálů je patrné, že mají-li dospívající zájem o takový obsah, pak navštěvují přímo stránky tomu určené.

Z vývojového pohledu se rovněž ukazuje, že s věkem roste podíl těch, co na internetu zhlédli nějaký sexuální obsah. V Grafu 12 je patrné, že k nejprudšímu nárůstu dospívajících s touto zkušeností dochází mezi 12. a 14. rokem. Do jisté míry stojí za vzestupem právě rostoucí zájem dospívajících o sexualitu obecně, ale rovněž s věkem rostoucí dovednosti a variabilita v používání internetu.

Graf 12. Souvislosti mezi věkem a expozicí sexuálním obsahům na internetu.

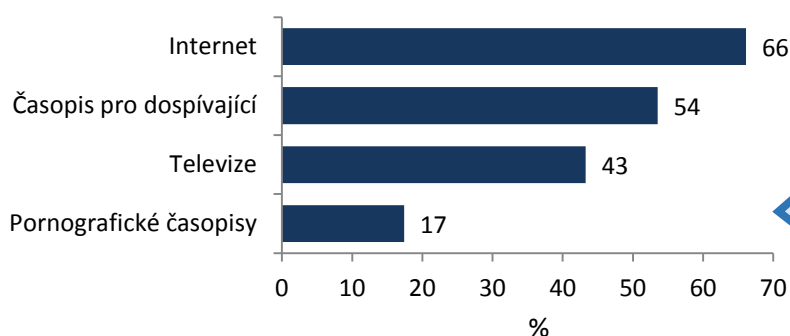
S ohledem na problematiku záměrného a nezáměrného zhlédnutí sexuálních materiálů na internetu nás zajímalo, do jaké míry kontakt s takovým obsahem dospívající obtěžoval – ve smyslu, že se po jeho zhlédnutí cítili nepříjemně, nebo byli rozhozeni. Z těch, co se na internetu setkali s nějakým sexuálním obsahem, se po tom cítilo nepříjemně 12 %. Přibližně u jedné pětiny z nich tento pocit přetrvával několik dní a déle. Ze zjištění vyplývá, že pro valnou většinu dospívajících nejsou sexuální obsahy na internetu obtěžující.

Ve výzkumu jsme se také ptali na motivy vyhledávání sexuálních obsahů na internetu. Konkrétně se jednalo o zvědavost, potřebu se něco o sexu dozvědět (vyhledání informací) a o potřebu navodit vzrušení. Přibližně jedna třetina majících zkušenost se zhlédnutím těchto materiálů uvedla jako důvod zvědavost a potřebu navodit vzrušení. O něco méně žáků (26 %) pak uvedlo jako svůj motiv touhu něco se o sexu dozvědět. Zajímalo nás také vývoj těchto motivů napříč časem. Zjistili jsme, že chlapci s rostoucím věkem častěji vyhledávají sexuální obsahy pro navození sexuálního vzrušení, zatímco u dívek se tento trend neukázal. Četnosti obou zbývajících motivů se s věkem nemění ani u dívek ani u chlapců.

Ptali jsme se i na to, s kým vším se o zhlédnutém sexuálním obsahu na internetu žáci baví. Z šetření vyplynulo, že polovina sdílí své zkušenosti se svými vrstevníky, zatímco debata mezi dospívajícími a dospělou osobou na toto téma je spíše ojedinělou záležitostí. Jen 14 % dospívajících se se svými rodiči bavilo o tom, jaký sexuální obsah na internetu vidělo; a pouze 5 % se bavilo s vyučujícími. Je zjevné, že probírání sexuálních obsahů na internetu s dospělými není u dospívajících zvykem.

Zaměříme-li se na vyhledávání informací o sexu, 65 % účastníků výzkumu uvedlo, že tento typ informací vyhledávalo. Z pohledu preference zdroje informací jednoznačně dominuje internet¹ (66 %), jak ukazuje Graf 13. Naopak k nejméně užívaným zdrojům patří pornografické časopisy (17 %). Popularitu internetu lze nejspíš vysvětlit několika faktory – jeho dostupností, snadnějším vyhledáváním odpovědí na konkrétní otázky a soukromím. Přitom 29 % respondentů z celého vzorku souhlasilo s tvrzením, že díky sexuálním materiálům, které jsou dostupné na internetu, získávají takové informace, k jakým by se nikde jinde nedostali.

Graf 13. Preference médií jako zdroje sexuálních informací.

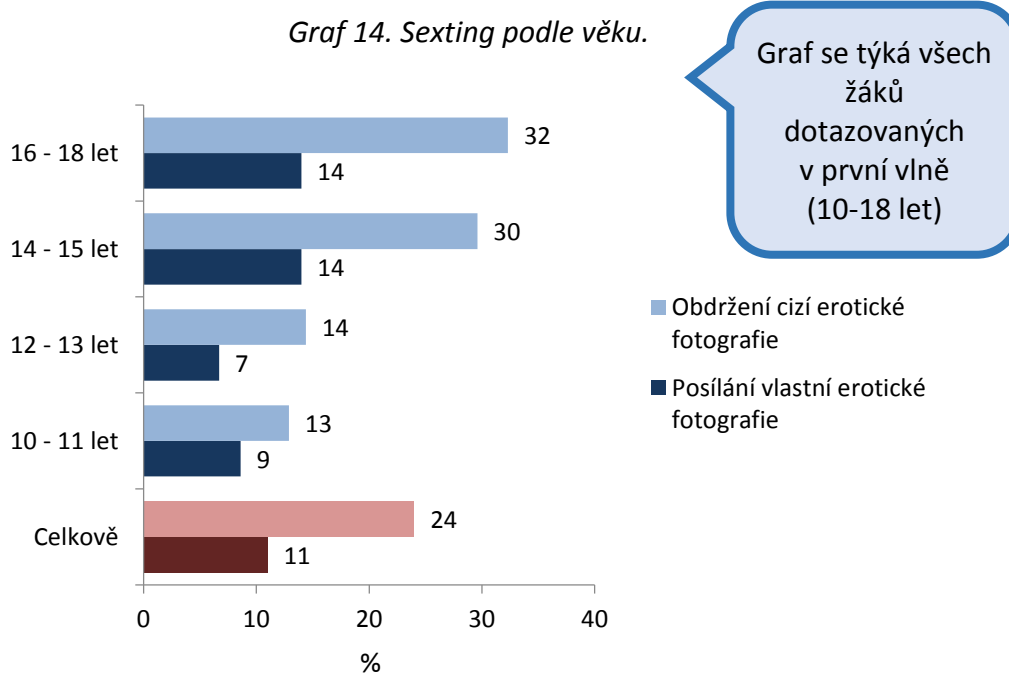
Graf se týká všech žáků dotazovaných v první vlně (10-18 let)

¹ Zde je potřeba mít na paměti, že internet coby zdroj sexuálních informací může zahrnovat online pornografické stránky, poradny pro dospívající či jakékoliv stránky s edukativním obsahem.

V porovnání s internetem se dospívající obracejí k dospělým coby zdrojům sexuálních informací méně, ale pořád významně. Téměř 49 % žáků uvedlo, že jim rodič nebo jiná dospělá osoba z rodiny zprostředkovala informace o sexu. A 44 % zmínilo coby poskytovatele sexuálních informací učitele. Důležitým zjištěním je, že i přes dominanci internetu dostává méně než polovina dospívajících sexuální informace od dospělých.

Sexting

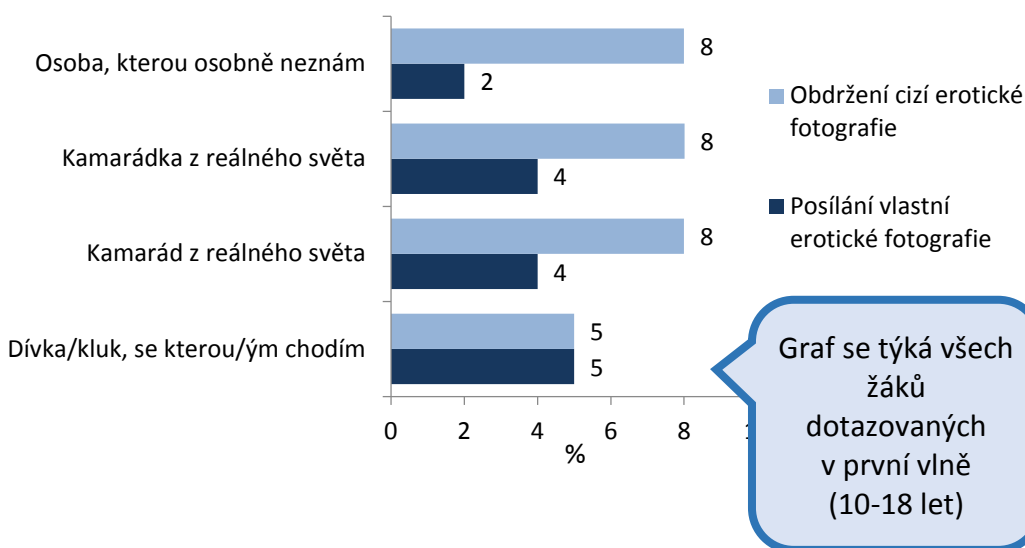
Poslední dobou je velkým tématem výzkumů dospívajících na internetu sexting, neboli posílání sexuálně podbarvených zpráv. Může se jednat o text nebo o fotografie. V našem výzkumu jsme se zaměřili na posílání vlastní erotické fotografie. Celkově 11 % z celého vzorku někomu takovou fotografií poslalo. Vlastní erotické fotografie posílají častěji chlapci než dívky (15 % versus 8 %). Ukázalo se též, že s věkem je tato aktivita frekventovanější (viz Graf 14). Nejčastěji ji posílají tomu, s kým chodí (5 %), k nejméně frekventovaným adresátům pak patří osoby, které dospívající osobně nezná (2 %; Graf 15).

Obdržení erotické fotografie je pak mnohem častějším jevem. Téměř každý čtvrtý adolescent (24 %) dostal prostřednictvím internetu takový typ fotografie. Chlapci jsou častějšími příjemci než dívky (30 % versus 18 %). Z Grafu 14 je viditelné, že čím starší adolescenti jsou, tím častěji od druhých erotické fotografie dostávají. Nejčastěji jim ji poslali kamarádi z reálného světa (8 %) a osoby, které osobně neznají (8 %). Pět procent uvedlo, že ji obdrželi od někoho, s kým chodili. Zde je patrné, že v rámci romantických vztahů je podíl v posílání a obdržení erotických fotografií vyvážený. Za pozornost stojí i skutečnost, že dospívající také dostávají erotické fotografie od lidí, které osobně neznají. Zde je potřeba mít na paměti, že ne vždy se musí jednat o vyžádaný obsah.

Graf 15. Sexting.

Kyberšikana

Kyberšikana patří mezi často zmiňované negativní fenomény spojené s užíváním internetu a komunikačních technologií. O kyberšikaně mluvíme, pokud dochází k opakovanému úmyslnému ubližování oběti, která se nemůže účinně bránit. Lidé mohou například rozesílat urážlivé a sprosté emaily, SMS zprávy nebo zprávy na ICQ či chatu, mohou zveřejnit nebo rozeslat něčí nelichotivou nebo upravenou fotku a někomu se posmívat, mohou se za někoho vydávat a jeho jménem psát dalším lidem a zesměšňovat ho, vyhrožovat mu, pomlouvat ho a podobně.

Žáků v našem výzkumu jsme se ptali, jestli se jim něco podobného stalo během posledních šesti měsíců. Jelikož kyberšikana je často spojena také s šikanou „offline“, ptali jsme se také, jestli na ně agresor útočil pouze přes internet, nebo také v reálném světě (například ve škole).

V první vlně sběru dat uvedla 3 % žáků, že zažili kyberšikanu včetně šikany offline, a 4 % žáků uvedla, že zažili pouze kyberšikanu (tedy výhradně online). V druhé vlně podobně 2 % žáků uvedla zkušenost s šikanou online i offline a 5 % žáků zkušenost s kyberšikanou. Na základě analýzy výpovědí žáků, kteří se účastnili obou těchto vln sběru dat, se ale současně ukázalo, že kyberšikana není příliš stabilním jevem. Pouze 1 % žáků uvedlo, že zažili kyberšikanu během obou vln (což odpovídá 11 % z těch, kdo uvedli, že byli oběťmi kyberšikany na jaře 2012). Podobně tomu bylo i mezi druhou a třetí vlnou sběru dat.

U těchto zjištění je však nutno upozornit na dvě skutečnosti. Zaprvé je možné, že některé oběti nebyly přítomny během druhého sběru dat – možná právě proto, že se snažily vyhnout dalším útokům offline, nebo byly dokonce nuceny změnit třídu či školu. Za druhé je potřeba upozornit na to, že přestože jde o velmi malá čísla, neznamená to, že bychom kyberšikaně neměli věnovat pozornost, neboť v životě obětí může sehrát velmi významnou roli, která negativně ovlivňuje jejich duševní stav a celkově další vývoj.

Samotných obětí jsme se také ptali, co by poradily jiným obětem kyberšikany. Jelikož samy tuto zkušenost zažily, mohou poskytnout cenné rady, které jim samotným v danou chvíli pomohly.

Nejčastěji mezi těmito radami zaznívalo svěřit se někomu dospělému, především rodičům. Někteří také radili svěřit se kamarádům, učitelům či policii.

Určitě by to měl dotyčný říci někomu dospělému. Sám tento problém těžko vyřeší, takže by se měl svěřit.

Poradila bych mu, aby se co nejdřív svěřil dospělé osobě. Např. rodičům...

Další častou radou bylo snažit se nebrat si urážky osobně, nenechat se jimi „zdeptat“.

Nedělat si z toho těžkou hlavu.. A nevěřit smskám z internetu - jen vám chtějí ublížit, vydeptat vás a zničit vám vztah... Nedejte se a buďte silní.

Vykašlat se na to a nebrat si to osobně.

Podobně častá rada, která byla hojně kombinovaná s předchozí, bylo celý incident a jeho původce ignorovat a nereagovat na ně. Pod takový typ rad by se daly zařadit i technické rady – oběti kyberšikany radily zablokování útočníků či nahlášení administrátorům stránek, kde k incidentům dochází.

Neřešit žádné problémy po internetu. Když vás někdo slovně napadne, nechat to být a dále si s dotyčným nepsat.

Aby si z podobných věcí nic nedělali a ignorovali je.

Celkové shrnutí

Dospívající v současnosti tráví na internetu poměrně hodně času, přičemž se připojují velmi často v soukromí. Mezi populární online aktivity patří používání sociálních sítí, přičemž jako nejvýznamnější sociální síť je stále hodnocen Facebook. Přesto ne všichni mladí lidé chtějí být s ostatními „na síti“ – důvodem pro toto může být například preference k osobnímu kontaktu, ale také obava z možného zneužití informací, které by na sociální síti publikovali. V našich datech se přesto ukázalo, že k těmto incidentům našťastí nedochází příliš často.

Internet také umožňuje mladým lidem rozšiřovat a upevňovat své sociální okruhy, například členstvím v online skupinách. Tyto skupiny se mohou setkávat i offline (v „reálném“ světě), ale mohou také „scházet“ pouze online. Z našich dat se ukázalo, že dospívající vnímají skupiny, které se schází napůl online a napůl offline, jako nejlivnější – právě u těchto skupin vnímali jejich členové největší podporu a současně vnímali, že právě tento typ skupin má největší vliv na jejich chování či postoje.

Online skupiny mohou být i (potenciálně) rizikové, například tím, že podporují téma, které společnost celkově vnímá negativně (například podporování nezdravého životního stylu či agresivních útoků na ostatní). Takové skupiny navštěvuje pouze malá část dospívajících. Téměř třetina z nich přitom věří, že jejich rodiče by tuto skupinu mohli považovat za nebezpečnou.

Internet může být také zdrojem různých informací a materiálů, včetně sexuálních obsahů, o nichž se v současnosti s ohledem na dospívající hodně hovoří. Z dat je patrné, že adolescenti skutečně používají internet pro sexuální účely. Obracují se na něj jako na zdroj sexuálních informací, sexuálního vzrušení či jako na zprostředkovatele sexuálně zabarvené komunikace. Zároveň se ukazuje, že internet zprostředkovává i nevyžádaný kontakt se sexuálním obsahem. K němu dochází během používání běžných aplikací, jakými jsou například Facebook a YouTube, méně často pak prostřednictvím příloh emailů.

Důležitým zjištěním je, že méně než polovina dospívajících dostává sexuální informace od dospělých. Zde bychom chtěli vybídnout dospělé – rodiče, vyučující, aby více mluvili s dětmi o tom, s jakým sexuálním obsahem se na internetu setkávají a jak mu rozumí. To může být jednou z cest, jak jim obraz o sexu utvořený na základě internetu korigovat či jak je dále v sexuálním chování ovlivnit.

V neposlední řadě může být internet také zdrojem negativních zážitků v podobě kyberšikany. S kyberšikanou se sice setkalo pouze málo žáků, přesto jde o fenomén, kterému je potřeba věnovat pozornost. Na základě našich dat lze říci, že útoky kyberšikany většinou trvají spíše kratší dobu (tj. méně než půl roku); je ale nutno upozornit, že tyto útoky mohou oběti poznamenat na dobu velmi dlouhou. Zároveň se ukázalo, že kyberšikana neprobíhá pouze online, ale je velmi často spojena s útoky offline. Ke kyberšikaně tedy nelze přistupovat jako k něčemu odehrávajícímu se „pouze online“, mimo reálné prostředí, ale je potřeba ji řešit s ohledem na celkovou sociální situaci žáků.

Rádi bychom poděkovali všem, kdo přispěli k našemu výzkumu, ať už vyplněním dotazníku, umožněním provedení výzkumu ve škole či jakoukoli další formou. V případě otázek nebo zájmu o doplňující informace se neváhejte obracet na autorky této zprávy (kontaktní e-mail: hmachack@fss.muni.cz).

Tento report vznikl v rámci projektu Rizika používání internetu pro děti a adolescenty (GAP407/11/0585).